

Primeranosť náhrady nemajetkovej ujmy v difamačných sporoch s médiami

Mgr. Ondrej Jurišta, právnik

§ 13 Občianskeho zákonníka:

(1) Fyzická osoba má právo najmä sa domáhať, aby sa upustilo od neoprávnených zásahov do práva na ochranu jej osobnosti, aby sa odstránili následky týchto zásahov a aby jej bolo dané primerané zadostučinenie.

(2) Pokiaľ by sa nezdalo postačujúce zadostučinenie podľa odseku 1 najmä preto, že bola v značnej miere znížená dôstojnosť fyzickej osoby alebo jej vážnosť v spoločnosti, má fyzická osoba tiež právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.

(3) Výšku náhrady podľa odseku 2 určí súd s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.

Obsah môjho príspevku je zameraný predovšetkým na pojem primeranosti nemajetkovej ujmy v peniazoch a aktuálne problémy spojené s určovaním výšky tzv. relutárnych náhrad v difamačných sporoch s médiami.

Odporúčania pre mediálnu politiku Slovenska v záujme slobodného a nezávislého rozvoja médií v podstate vychádzajú z predpokladu, že pri prejednávaní difamačných sporov, ktorých účastníkmi (žalovanou stranou) sú médiá, všeobecné súdy často neodôvodnene uprednostňujú ochranu osobnostných práv pred slobodou prejavu, a to aj formou priznania neprimerane vysokej náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch.

Uvedený materiál preto požaduje kvalitnejšie odôvodnenie výrokov o priznaní relutárnej náhrady najmä s ohľadom na relevantnú judikatúru európskeho súdu pre ľudské práva, Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a Ústavného súdu Slovenskej republiky. Pri určovaní výšky relutárnej náhrady by mali súdy taktiež zohľadňovať výšku náhrad stanovených zákonom „v ešte závažnejších prípadoch“ – napríklad v prípadoch zákonom stanovených náhrad za utrpenie bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia.

Najefektívnejším riešením a akýmsi „hlavným ťahom na bránu“ by pritom mala byť špecializácia sudcov v sporoch na ochranu osobnosti.

V prvom rade je potrebné posúdiť, či odporúčania vychádzajú zo správnej premisy, t.j. či v rozhodovacej činnosti všeobecných súdov možno naozaj identifikovať problém v súvislosti s určovaním relutárnych náhrad a ak áno, nakoľko možno tento problém považovať za systémový.

O pozitívnej odpovedi na prvú časť otázky sa možno presvedčiť nielen v rámci rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (Marônek v. Slovensko), ale najmä prostredníctvom judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky (napr. I. ÚS 408/2010, IV. ÚS 302/2010, II. ÚS 326/09).

Analýza problematických rozsudkov v spojení so závermi Európskeho súdu pre ľudské práva a Ústavného súdu Slovenskej republiky svedčí aj o určitých spoločných znakoch rozhodnutí priznávajúcich neprimerane vysokú náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, najmä o arbitrárnosti a nedostatočnom odôvodnení rozsudkov. Pre prípady priznania neprimerane vysokej relatívnej náhrady je taktiež príznačné, že sa týkajú zverejnenia informácií o veciach verejného záujmu prostredníctvom masmédií, pričom takmer bezvýnimočne v nich ako osoba domáhajúca sa ochrany vystupuje osoba verejného záujmu (public figure).

Pokiaľ ide o možnosť špecializácie sudcov v sporoch na ochranu osobnosti, takýto krok by rozhodne mohol prispieť ku kvalitnejšiemu a rýchlejšiemu rozhodovaciemu procesu v rámci tejto problematiky. Možno práve tak by sa mohol vytvoriť priestor na odstránenie nedostatkov súvisiacich s nedostatočným a nepresvedčivým odôvodnením rozsudkov a zohľadnenie príslušnej právnej teórie a judikatúry. Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že určovanie výšky primeranej relatívnej náhrady nie je jedinou slabinou rozsudkov všeobecných súdov v sporoch na ochranu osobnosti. Ešte častejším problémom býva správne posúdenie a odôvodnenie toho, či v konkrétnom prípade bolo zasiahnuté do osobnostných práv žalobcu neoprávnene a ak áno, či sú splnené predpoklady na priznanie náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch, ktoré stanovuje Občiansky zákonník.

Nakoľko však potreba ďalšej špecializácie sudcov existuje v podstate v každom právnom odvetví a agende, ťažko možno predpokladať, že by k nej zákonodarca pristúpil separátne vo vzťahu k sporom na ochranu osobnosti. Reálnejšie je očakávať takúto úpravu v rámci komplexnejšej reformy súdnictva či rekodifikácie civilného procesu.

Problémy pri určovaní primeranosti náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch však nemožno pripisovať len na účet kvality rozsudkov okresných a krajských súdov. Diskusie *de lege ferenda* o tom, z čoho by výška priznanej relatívnej náhrady mala vychádzať, sa vedú medzi laickou a odbornou verejnosťou, a to nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí (k tomu aj ďalší text môjho príspevku). Pokiaľ ide o judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, táto býva kritická aj vo vzťahu k priznaným sumám relatívnych náhrad v iných európskych štátoch (napr. Fínsko, Spojené kráľovstvo, Čierna Hora). Daný problém teda nie je možné považovať iba za slovenské špecifikum.

Odporúčania pre mediálnu politiku Slovenska v záujme slobodného a nezávislého rozvoja médií uvádzajú, že: „Všeobecné súdy by tiež mali zohľadniť pri svojom rozhodovaní o poskytnutí náhrady nemajetkovej ujmy v sporoch na ochranu osobnosti výšku náhrad stanovených zákonom v ešte závažnejších prípadoch – napríklad v prípadoch zákonom stanovených náhrad za utrpenie bolesti a sťaženia spoločenského uplatnenia.“ Tento záver jasne korešponduje s právnym názorom Európskeho súdu pre ľudské práva vyjadreným vo veci *Iltalehti a Karhuvaara v. Fínsko*, podľa ktorého pri určovaní výšky náhrady za porušenie osobnostných práv musí byť zohľadnená výška náhrady, ktorá je priznávaná za telesné zranenia alebo ktorá je priznávaná obetiam násilných činov, pričom náhrada za porušenie iných osobnostných práv by nemala bez existencie závažných a dostatočných

dôvodov prevyšovať maximálnu výšku náhrady priznávanej za telesné zranenia alebo násilné činy.

Uvedený právny názor Európskeho súdu pre ľudské práva je však relatívne nový a býva predmetom kritických odborných debát. Za zmienku v tejto súvislosti stojí diskurz vedený o tejto téme v Českej republike. Sumy uvedené v ustanovení § 444 ods. 3 českého Občanského zákonníku upravujúce jednorazové odškodnenie pozostalých za škodu spôsobenú usmrtením (pozn.: tieto sumy sa vo viacerých prípadoch ukázali ako nepostačujúce a pozostalí obeť si okrem nich uplatnili aj nároky podľa všeobecných ustanovení o ochrane osobnosti) sa stali predmetom porovnávania v súdnych konaniach týkajúcich sa ochrany osobnosti a často aj akýmsi nepísaným stropom aj pre náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch v difamačných sporoch. Takáto prax viedla k priznávaniu neprimeraných (v tomto prípade neprimerane nízkych) relatívnych náhrad v sporoch na ochranu osobnosti.

Uvedené skúsenosti z Českej republiky svedčia nielen o potrebe dôsledného zohľadňovania špecifik jednotlivých osobnostných práv, ale aj o nevyhnutnosti dostatočne širokého priestoru na úvahu súdu pri určovaní výšky relatívnej náhrady. Aj z tohto dôvodu nepovažujem úvahy o zavedení zákonného stropu pre priznanie relatívnych náhrad¹ za najšťastnejšie.

Ešte väčšiu kontroverznosť priniesli právne názory Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. *Steel a Morris v. Spojené kráľovstvo*, alebo *Koprivica v. Čierna Hora*), ktoré pri posudzovaní výšky priznanej náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch prihliadajú na majetkové pomery sťažovateľa, alebo dokonca na majetkové pomery osoby, ktorej práva mali byť sťažovateľom dotknuté².

Z uvedeného vyplýva potreba ďalšej diskusie a jednoznačnejších záverov o tom, vo vzťahu k akým referenčným veličinám možno hovoriť o primeranosti náhrady nemajetkovej ujmy v difamačných sporoch a v neposladnom rade aj o tom, akú povahu a účel náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch má.

Na tomto mieste by som sa rád aspoň stručne rád vyjadril k názoru, že verejne činné osoby sú: „v rozpore s prevládajúcim trendom“ v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva odškodňované výrazne vyššími sumami ako bežní občania. Je pravdou, že známe prípady excesov pri priznávani vysokých náhrad nemajetkovej ujmy v peniazoch sa týkajú verejne činných fyzických osôb a nie: „bežných občanov“, ani právnických osôb. Napriek tomu tento poznatok, ale ani z relevantná judikatúra podľa mňa nie sú prekážkou priznávania vyšších súm relatívnych náhrad pre verejne činné osoby oproti iným osobám. Práve postavenie týchto osôb môžu v konkrétnych prípadoch odôvodňovať priznanie vyšších finančných súm: „Zvlášť složitá je řešení tohoto problému tehdy, když se ochrany osobnosti domáhají politici a jiní nositelé veřejné autority a když jsou přítom vedeni nejen zájmem

¹ Wilfling, P., Kováčechová E.: Sloboda prejavu a žaloby na ochranu dobrej povesti. Pezinok: VIA IURIS, – Centrum pre práva občana, s. 51, zverejnené aj na internetovej stránke: http://www.viaiuris.sk/stranka_data/subory/analyzy/bsudy.pdf

² K tomu pozri napr. internetovú diskusiu v rámci právnickej obce: <http://jinepravo.blogspot.co.at/2012/03/mohou-hrat-pri-urcovani-vyse.html>

osobním, ale i zájmem veřejným. Účinná ochrana osobního i státního zájmu pak většinou vyžaduje, aby byl vznesen požadavek **na vyšší peněžní zadostiučinění**. Jeho uplatnění však může vyvolat nepříznivou reakci veřejnosti a konkrétnímu nositeli veřejné autority tak přinést i politickou škodu.³

Dôležité však je, aby rozsudky aj v takýchto veciach (t.j. keď žalovaným je tzv. public figure) zároveň rešpektovali to, že náhrada nemajetkovej ujmy musí byť rozumne primeraná utrpenej ujme na povesti (napr. Tolstoy Miloslavsky v. Spojené kráľovstvo), pričom pri určovaní výšky náhrady ujmy treba vychádzať z dôkazov preukazujúcich výšku ujmy (napr. Flux v. Moldavsko).

Záverom teda možno konštatovať, že nakoľko problémy pri určovaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch v podmienkach rozhodovacej činnosti slovenských súdov majú systémové príčiny, ich efektívne riešenia možno predpokladať najmä v rámci systémových opatrení, ako sú napr. legislatívne úpravy procesných noriem, či komplexnejšia reforma súdnictva. Užitočným v tomto smere by mohla byť aj zmena príslušnej hmotnoprávnej úpravy (v našich podmienkach Občianskeho zákonníka), ktorá by sa však nemala uskutočniť skôr, ako sa vyriešia fundamentálne otázky spojené s podstatou, povahou a funkciou samotnej náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch.

³ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. In: Bulletin Advokacieč. 4/2003 ,s. 10